TRÆK AF LERCHENFELDTS HISTORIE

Af **P. K. Holm.** — Ved **Ebba Busch.**

Blandt en Del Optegnelser, som min Morfader, P. K. Holm, efterlod sig, fandtes bl. a. følgende Beretninger om Lerchenfeldt, som han nedskrev i en Alder af 85 Aar.

Godsejer og Etatsraad Emil Holm, R., D. M. (f. 1819, d. 1916), der var Søn af den kendte Storkøbmand Jacob Holm, Grundlægger af Firmaet Jacob Holm & Sønner, blev oprindelig uddannet som Apoteker og ejede Nyborg Apotek fra 1844—54. Men i 1854 købte han Lerchenfeldt og opgav sin Apotekervirksomhed og ledede Godset, indtil han i 1883 overdrog Forpagtningen til sin Søn, Forpagter P. K. Holm, R. D. (f. 1850, d. 1940), der ledede Lerchenfeldt til 1914, hvor Gaarden gik over paa andre Hænder. P. K. Holm har foruden at være Landvæsenskommissær og Medlem af Holbæk Amts økonomiske Selskab haft adskillige offentlige Hverv. I mange Aar var han Medlem af Historisk Samfunds Bestyrelse.

Tidsrummet omfatter dels den Periode, i hvilken hans Fader, Etatsraad Emil Holm, ejede Lerchenfeldt, dels den Tid, i hvilken han selv var Forpagter paa sin Faders Gaard. Forhistorien har P. K. Holm faaet meddelt dels af sin Fader, dels af en gammel Hjulmand, Christen Jørgensen, der som ung kom til Lerchenfeldt, vistnok omkring 1818—20.

Oprindelig udgjorde Lerchenfeldt en Del af Kalundborg Slots Ladegaard; de nærmest Ladegaardens Marker beliggende Jorder har sikkert været dyrket under denne, hvor-

imod den længst mod Nord liggende Del har henligget i Tofter og Udmarker til Græsning, hvorom et Par af Gaardens Markers Navne endnu bærer Vidnesbyrd, Lille og Store Kohave. — Udskillelsen som selvstændigt Brug fandt Sted omkring 1746 og blev foretaget af den daværende Ejer af Slots-Ladegaarden, Lensgreve Lerche til Lerchenborg, der efter Samraad med den daværende Forpagter af hele Ejendommen enedes om at foretage Delingen, der skete efter den Linje, som den Dag i Dag danner Skel mellem Lerchenfeldt og det nuværende Kaalund Kloster. De første Bygninger er utvivlsomt rejst af Lensgreven og bestod af en sammenbygget firlænget Gaard, opført af Egebindingsværk, hvoraf endnu en Rest staar tilbage i den vestlige ud mod Landevejen vendende Fløj. Oprindelig var Hestestalden i den sydlige Fløj, hvor den nuværende Hovedbygning ligger. Indkørselen til Gaarden var gennem den vestlige Fløj, og mod Øst laa en stor, meget høj Lade, i hvis Ende var anbragt et stort Hestegangshjul, der trukket af fire Heste drev Tærskemaskinen. I den nordre Ende var anbragt en Mølle, der ogsaa kunde trækkes fra det nævnte Hestegangshjul. I øvrigt var denne Bygning delt til forskelligt Brug, Hønsehus, Materialkammer, Gennemkørsel til den bagerste Gaard, Mælkekælder og Bryggers. Den vestlige Længe var fra Porten og mod Nord indrettet til Kornmagasin. Parallelt med den nordre Længe var opført en Bygning, i hvis vestlige Ende der var indrettet Forpagterbolig; Resten benyttedes til Ko- og Faarestald.

Saaledes var Forholdene omtrent, hvad Bygningen angaar, indtil Lerchenfeldt omkring 1792, muligvis lidt tidligere, gik over til en anden Ejer, der vistnok flyttede Hestestalden til dens nuværende Plads og indrettede Bygningerne til Beboelse. Den nye Ejer var en Windeleff, og i Vindfløjen, hvor Syd- og Vestfløjen støder sammen, var udhugget et A W 1796. Muligvis er denne Windeleff den samme, som var Forpagter af hele Kalundborg Slots Lade-

gaard, medens Ejendommen var i Lensgrevens Eje. Ifølge nogle Oplysninger fra Landsarkivet meddeles det, at Markerne af Forpagter Windeleff blev indhegnede med Stengærder, ca. 3000 Favne, i Aarene 1781—83 ved Hjælp af Godsets Bønder, 80 i Tal, der ydede Hoveri til Hovedgaarden. Det oplystes endvidere, at Hoveri for 26 af de længst bortliggende Gaarde afløstes 1787. Der svaredes paa den Tid 3500 Rd. i Forpagtning. Om der samtidig med Afløsningen af Hoveriet har fundet et Salg til Arvefæste eller Ejendom Sted, oplyses der intet om, heller ikke om, hvor stor en Del af de hoveripligtige Ejendomme, der blev henlagt under Lerchenfeldt, da det 1792 blev afhændet af Grevskabet.

Fra 1792 til 1811 skiftede Ejendommen gentagne Gange Ejer, indtil den 1811 kom i Familien Rothes Eje og forblev der til 1844. Denne dygtige og virksomme Slægt har sikkert bidraget meget til Forskønnelse af Ejendommen. Efter den gamle Hjulmands Meddelelse skyldes Anlægget af Frugthaven, maaske begge Haverne, Konferensraad Rothe, ligesom det skal have været ham, der lod den Øst for Gaarden liggende Lund tilplante. Anlægget af Vejen ud over Tranemosen til Illerup skyldes hans Søn, Kammerraad Rothe. Vejen til Illerup gik tidligere gennem Gaasetofte Øst om Tranemosen. Denne store Tørveeng udgjorde paa den Tid en stor Tuemose, der om Vinteren dannede en stor Oversvømmelse, indtil den efterhaanden ved gentagne Reguleringer af Afløbet er helt tørlagt. Kammerraad Rothe fik interesseret alle de Nord for Mosen bosiddende Lodsejere i Anlægget af den nuværende Vej. Han ledede selv Arbejdet, og den fornødne Fyld hentedes fra en af Gaardens Grusgravmarker. Mergling af Markerne er sikkert ogsaa paabegyndt under ham og er muligvis fortsat under den næste Ejer, men var i hvert Fald for Markernes Vedkommende afsluttet, da Godsejer Holm i 1854 købte Lerchenfeldt. To af Gaardens Marker ligger i Raklev Sogn, Limose og Grusgravsmarken, de øvrige 8 i

Kalundborg Landsogn. De nævnte to stammer fra nedlagte Fæstegaarde, hørende under Gaasetofte By, men hvornaar denne Indlemmelse har fundet Sted, vides ikke. I Rothernes Besiddelsestid fandt ogsaa Sammenlægning Sted af de Fæstesteder, der udgjorde Arealet under Brændemosegaarden. Jorden var her saa mager, at ingen kunde eksistere paa den, og det ene Fæstested laa øde ved Siden af det andet. I Tyverne ansøgte Rothe om Tilladelse til at nedlægge Fæstestederne og samle Arealet til en Faaregaard. Her opførtes saa de fornødne Bygninger, en mindre Beboelse samt to Længer, opført af stampet Ler, i Øst en Lade, i Vest en Faarestald, mod Nord en Bindingsværkslænge, indrettet til Hestestald, Vognport og forskelligt. I den østlige Del af den nuværende Brændemoseskov findes Levninger af den tidligere Bebyggelse, et nu næsten sløjfet Vandingssted.

1844 solgtes Lerchenfeldt til den daværende Ejer af Kalundborg Ladegaard, Godsejer Barner, men forblev kun et halvt Aar i hans Eje. Den købtes da af to Brødre Lassen, den ene Købmand i Kalundborg, den anden Forpagter af Hovedgaarden Svanholm, tilhørende Grev Bille-Brahe, beliggende i Hornsherred. Forpagter Lassen drev Gaarden ved Forvalter, og i Aarene før Godsejer Holm købte den, styredes den af en Forvalter Brohm, der efter den gamle Hjulmands Beretning førte et ret skrapt Regimente over den Flok Husmands-Fæstere, der fremdeles gjorde Hoveri til Hovedgaarden som Vederlag for deres Fæsteafgift.

I Foraaret 1854 overtog Godsejer Holm Ejendommen. Han var ikke uddannet som Landmand, havde egentlig ikke haft andet med Landbrug at gøre end Driften af en halv Snes Tdr. Land, der hørte under Nyborg Apotek. Gennem sin Syslen med dette lille Brug var hans Interesse for Virksomhed af denne Art blevet vakt og yderligere styrket ved Læsning af en stor engelsk Landbrugskemi. Han besluttede sig da til at gøre det store Spring fra Apoteker over til Jordbruger i større Stil. Den 1. Maj 1854

overtog han Lerchenfeldt for en Sum af 172.000 Rd. Foruden Hovedgaarden med Tranemose hørte tillige en Del spredt Bøndergods, fordelt over Byerne Gaasetofte og Illerup, Svenstrup, Vollerup, Saltbæk samt den som selvstændigt Brug oprettede Brændemosegaard, endvidere den ca. 20 Tdr. Land store Svenstrup Skov. Overtagelsen af saa stor en Virksomhed var noget af et Vovestykke, som næppe var gaaet saa godt, om ikke Forholdene paa Verdensmarkedet i Forbindelse med to særlig gode Høstaar havde støttet ham i høj Grad. Krigen mellem Rusland og Vestmagterne havde standset Kornudførselen fra Sortehavet og derved drevet Prisen op til lignende Fantasipriser, som man oplevede nu efter den forrige Verdenskrig; og da Bedriften hovedsagelig var indstillet paa Kornsalg, betød disse gunstige Forhold betydelige Summer i klingende Mønt.

At det ikke var let at være praktisk Leder af en stor Bedrift uden nogen som helst speciel Uddannelse dertil, fik han at føle den første Sommer paa Lerchenfeldt. Det blev en meget vanskelig Høst med ustadigt Vejr, og man forstaar let, at Ophøstningen af over 200 Tdr. Land med Sæd, hvor alt skulde besørges med Haandkraft, ikke var Smaating og maatte være lagt godt til Rette og forberedt, om man skulde være færdig i nogenlunde rimelig Tid. Den hertil fornødne Hjælp til Ledelsen havde han ikke hin første Sommer til Raadighed. Som Arbejdsleder havde han en ung Mand, han havde overtaget efter den fraflyttede Bestyrer, og denne magtede aldeles ikke Opgaven. Hertil kom vanskelige Vejrforhold, der yderligere forhalede og forøgede Arbejdet, og Resultatet blev derfor ogsaa, at alle de omliggende Gaarde forlængst havde indhøstet, mens meget af Lerchenfeldts Høst endnu stod paa Marken. Midt under Vanskelighederne modtog Godsejer Holm en Dag et anonymt Brev, hvori Brevskriveren meget indtrængende raadede ham til at sælge og søge tilbage til sin tidligere Virksomhed. Han fulgte imidlertid ikke Raadet, men bed

tværtimod Tænderne fastere sammen og satte Skuldrene endnu stærkere mod Vognen for atter at faa den i Gang. — Og den kom i Gang. Vejret bedagede sig omsider, og en Dag fik han Tilbud fra Bøndergaardene om Hjælp med Vogn og Mandskab, saa han om end noget sent fik bjerget en stor og god Høst. Noget af det første, han sørgede for, da Høsten var vel kommet i Hus, var Tærskningen. Tærskemaskinen var paa den Tid, da han overtog Gaarden, et meget primitivt Instrument; der var ikke Tale om noget i Lighed med Selvrensning; Korn og Avner slyngedes ud mellem hinanden og maatte adskilles med langtandede River, for saa endelig ved Haandkastning helt at skilles ad. Det var et stort Fremskridt, da der i Begyndelsen af Treserne blev anskaffet en Kastemaskine, der skilte Avnerne fra Kornet. Var denne Proces gennemgaaet, saa maatte Rug og Hvede yderligere øses over i en Rensemaskine, forinden det havnede paa Kornmagasinet, hvor det saa umiddelbart før Salget yderligere maatte passere en Blæser til Fjernelse af Støv og Smaakorn. For Byggens Vedkommende var der yderligere en Proces at gennemgaa, nemlig Fjernelse af Stakken. Dette skete paa den Maade, at en større Bunke paa et Hundrede Tønder eller lignende lagdes i en Alens tykt Lag ud over et Logulv, og 2 eller 4 Heste førtes rundt i Bunken, til al Stak var traadt af. Det kaldtes at kjørne. Det var en yndet Fornøjelse for Børnene at være med at ride rundt i Bunken. Under Ridtet hændte det, at en af Hestene skulde forrette et nødvendigt Ærinde, og saa maatte en Mand straks være rede med en stor Hulskuffe for at opfange, hvad der faldt af. Efter Kjørningen fulgte saa Rensningen, hvorefter Kornet i Halvtønder paa Mandsryg blev baaret over Gaarden til Magasinet. At der til alt dette krævedes mange Hænder i Sammenligning med Nutidens Hjælpemidler, hvor man paa en enkelt Dag paa et selvrensende Tærskeværk gør flere Hundrede Tdr. Korn færdige til Salg lige fra Maskinen, er indlysende.

Ogsaa Driften af Jorden krævede et stort Arbejdshold. Markerne var udrænede; alle Bakkehæld og Lavninger var derfor gennemskaaret af Grøfter i Agre paa seks Favnes Bredde. Deres Oprensning krævede meget Arbejde. Saaningen besværliggjordes og maatte ske med Haanden. Endelig var Jorden opfyldt af store jordfaste Sten, og disse maatte, navnlig i Brakmarken, fjernes, og endelig foregik baade Høslæt og alt Høstarbejde med Le, saa det var intet Under, der skulde mange Hænder til, og disse tilvejebragtes dels ved faste Karle, dels ved Husmænd, der i de fleste Tilfælde var Fæstehusmænd, hvis Fæsteafgift udlignedes ved visse Ugedages Arbejde. Men til Gengæld maatte Gaarden levere Heste til Behandling af deres Jord, Tørvekørsel m. m., et ret betydeligt Tillæg til det Hestearbejde, Gaarden krævede. Dette medførte et større Hestehold end strengt taget nødvendigt for Gaardens egen Drift. —

Men stillede Driften af Jorden og Behandlingen af dens Produkter Krav til mange Hænder, krævede Husdyrholdet til Gengæld ikke mange. Kobesætningen indskrænkede sig til en 10—12 Køer; derimod fandtes en stor Flok spanske Faar paa en 12—1400 Stykker. Disse passedes i alt væsentlig af en saakaldt Schäfer med hans Hund, og saa en Røgter til Køerne. Denne gav ogsaa en Haand med ved Fodringen af Faarene om Vinteren. Naar disse skulde fodres, blev de drevet ud i 2 store Folde Syd for Staldene, hvorefter deres Hække, der forneden var forsynet med et Trug, dannet af et eller to skraat stillede Brædder, hvori der kunde gives lidt Kraftfoder, flyttedes med. Traktementet bestod af Hø og Halm; kun rent undtagelsesvis anvendtes Rodfrugter, vist nærmest som et Forsøg. Af Hensyn til Faarene dyrkedes en halv Mark med Ærter. Halmen heraf regnedes som værdifuld for Faarene, naar den da var bjerget nogenlunde godt. Beder og Moderfaar holdtes om Vinteren adskilte; henimod Læmmetiden blev der givet Moderfaarene et Tilskud af Kraftfoder, bestaaende af

Havre, af og til Ærter udblødt et Døgn i Vand, undertiden lidt knuste Hørfrøkager. I den første Tid efter Læmningen afspærredes Moderen med sit eller sine Lam. Naar disse var en 14 Dages Tid gamle, blev de lukket ud i den store Flok.

Da Produktionen af Uld var Hovedsagen, var det særlig Finheden og Længden af denne, der lagdes Vægt paa, ikke meget paa Legemsbygningen, og det var derfor gennemgaaende nogle smaa og uanseelige, sent udviklede Dyr, Flokken bestod af. Foraar og Efteraar blev hele Flokken efterset, hvorvidt Tænderne var i Orden, om de havde mistet nogle, eller der var gaaet Fliser af de to midterste Fortænder, saa de ikke længere kunde afbide Græsset. Saadanne blev om Efteraaret straks udrangeret; en Del blev i Sommerens Løb slagtet til Husholdningen, hvor Suppe og Faarekød var den staaende Søndagsret til liden Glæde for Børnene. Resten blev solgt til en Pranger i Jyderup og kostede kun nogle faa Rd. Stykket. Efteraarsudsætterne, særlig Bederne, blev nogle Maaneder fedede med Hørfrøkager og gik gerne af henimod Jul og kunde da opnaa en ganske god Pris.

Vædderne blev indforskrevet direkte fra Frankrig og var af Rambouillet-Typen; de kunde som udvoksne blive nogle ordentlige Tampe paa flere Hundrede Pund. Med deres mægtige, stærkt snoede Horn havde de et meget ejendommeligt Ydre. Om Sommeren holdtes de tøjrede for sig og fulgte ikke den øvrige Flok. De var tøjret paa en ret ejendommelig Maade; i Spidsen af det ene Horn var boret et Hul, og heri var Tøjret anbragt; en Grime eller lignende kunde slet ikke holde dem. De var meget stridbare, og skete det, at en kom løs, vankede der braadne Pander, og det kunde ske, den ene blev paa Valen, saa der maatte passes godt paa dem.

Faarevasken og Klipningen foregik en Gang om Aaret og var en meget vigtig Sag, for af deres gode og omhyggelige Udførelse afhang i høj Grad den Pris, der kunde

opnaas for Ulden. Tidspunktet var gerne de sidste Dage af Maj eller de første Dage af Juni, saa Ulden kunde være færdig til Salg til den 11. Juni, til hvilken Tid det store Uldmarked i København holdtes. Vasken foregik omkring 1860'erne paa den Maade, at der tværs over en af Mergelgravene i en af Gaardens Græsmarker blev slaaet en Løbebro; i Midten af Graven var parallelt med den første Bro slaaet en mindre saa langt fra den anden, at et Faar bekvemt kunde bearbejdes af to Mand, en fra hver sin Bro. Faaret svømmede ud til disse, skrubbedes af 4—5 Hold Mænd for efter Rensningen at lande paa den anden Bred af Graven. Det var et drøjt Stykke Arbejde pjaskvaade at ligge paa Knæ en hel Dag og skrubbe paa Dyrene. For at løsne Snavset var Flokken én for én Aftenen i Forvejen i en Strikke ført tværs gennem Graven, ellers var det ganske umuligt at faa den af Fedt og Støv sammenfiltrede Pels blot nogenlunde ren. Denne Forudblødning hjalp forbavsende til, at de sorte Kroppe efter at have gennemgaaet Vaskeprocessen kunde vise sig i en forholdsvis hvid Skikkelse. Efter tre—fire Dages Forløb var Dyrene under Forudsætning af godt Vejr gerne tørre, saa Klipningen kunde foregaa. Det gik for sig ovre i Laden, hvor der var opstillet lange Borde; langs disse var i to Rækker Klipperne anbragte. Det var Omegnens Husmandskoner, der var tilsagte til dette Stykke Arbejde, en Snes Stykker i Tal, og det kan nok være, der blev ført en ordentlig Diskussion. Hver Kone ekspederede gerne en god Snes Stykker om Dagen, saa det tog i det mindste tre Dage at komme til Ende dermed. Hver enkelt Pels blev efter Klipningen gennemgaaet af en betroet Mand, der fjernede alt, hvad der var affarvet eller skiddent. Derpaa blev hver enkelt Pels rullet sammen i en firkantet Pakke og anbragt i en stor Sæk og af og til traadt fast sammen. En lang Høstvogn blev læsset med de store Uldsække, der vistnok direkte fra Gaarden transporteredes til Roskilde og videre med Jernbanen til København.

Kreaturbesætningen blev der ikke ofret megen Opmærksomhed paa. Den bestod som før sagt af en 10—12 Køer, hvis Produkter vistnok i det væsentlige gik med til Husholdningens Forbrug.

I Gaardens Drift foregik der i de første to Aar i Godsejer Holms Eje ikke nogen gennemgribende Forandringer i Systemet, det blev nærmest fortsat i det gamle Spor. Arbejdet blev koncentreret i disse Aar om to Ting, Dræning af Markerne og Forbedring af de temmelig forfaldne Bygninger, opførte af Bindingsværk. Dræning var af den forrige Ejer paabegyndt i en af Markerne, men daarligt udført, navnlig med alt for smaa Rør i Sugeledningerne, tildels kun med Tommerør. Dette Arbejde interesserede Holm meget. Efter Anvisning af en nylig udkommen Bog, Hannemanns Landmaaling og Nivellering, blev der anskaffet et Nivelleringsinstrument, og med det og Hannemanns' Bog som Vejleder ledede han selv Arbejdet. Det første Aar benyttede han en saakaldt Dræningsmester, et vistnok temmelig fugtigt Individ, som Holm hurtigt blev færdig med. Senere ledede han selv Arbejdet med en solid Daglejer, Jørgen Jespersen, som Rørlægger, og denne opnaaede efterhaanden en betydelig Øvelse heri, ligesom han var en Mester i at tilhugge og sammenpasse Sugeledningerne med Hovedrørene. En gennemført, planmæssig Dræning blev det ikke; man indskrænkede sig i alt væsentlig til Lavningerne og det tilstødende Bakkehæld og benyttede gennemgaaende de gamle aabne Hovedgrøfter, der blev uddybede saa meget, at Lavningerne kunde afvandes til den ønskede Dybde. En hel Del af Lavningerne var af tørveagtig Beskaffenhed. Rørene kom derfor til at ligge paa Tørvebund, og dette medførte, at Tørvemassen i Tidens Løb, hvor Vandet tappedes ud af denne, sank sammen, og Rørene kom her til at ligge med Bagfald, hvilket senere har kostet meget Arbejde at rette. Arbejdet blev i Reglen udført i det tidlige Foraar og skulde gerne være endt i Maj inden Faarevasken, og før Brak-

markerne kunde faa sine Pløjninger. Dette Dræningsarbejde var ikke altid ufarligt, saaledes kom Godsejer Holm en Dag hjem helt tilsølet af Jord. En dyb Grøft, hvor der var Flyvesand i Bunden, var skredet sammen over ham, saa han kun havde Hovedet fri.

Et andet stort Arbejde maatte i disse første Aar stadig gentages i Brakmarken, nemlig Fjernelse af store, jordfaste Sten. Naar Marken om Efteraaret blev pløjet, blev der sat Mærker ved dem, Ploven berørte; og naar Vejret tillod det, blev Jorden gravet fra, de mindre Sten brudt og de større sprængt med Krudt, et møjsommeligt Arbejde, der foregik paa den Maade, at der boredes et Hul, afpasset efter Stenens Størrelse; Krudtet hældtes i og pakkedes til med haardt stampet, tørt Ler. Som Ledning blev et almindeligt Tagrør, fyldt med Jagtkrudt, benyttet. I den øverste Ende af Tagrøret anbragtes en Strimmel Fyrsvamp, der tændtes med en Tændstik. Senere gik det betydeligt lettere ved Brugen af Aerolit, hvorved den besværlige Boring sparedes. —

Foruden Dræningen var der ogsaa et aarligt tilbagevendende Arbejde, Opmærksomheden maatte henledes paa. nemlig Vedligeholdelsen af de ret udstrakte Bindingsværks-Bygninger. Navnlig var Fodstykkerne, hvorpaa Stolperne hvilede, mere eller mindre raadnede bort, og Stolperne skredet ud, saa Væggene bugtede sig ud og ind. Fodstykkerne blev nu fjernet og erstattet af tilhugne, kløvede Sokkelsten, hvorpaa Stolperne kom til at hvile, hvorefter Tavlemurene atter muredes op. Til dette Arbejde benyttedes stedlig Arbejdskraft, nemlig en Husmandssøn, Anders Pedersen fra Saltbæk, fra en af Godsets Fæstehuse. Hvad han kendte til Mureri, var vist ikke andet, end hvad han selv havde lært sig. Naar det kun drejede sig om saa enkle Ting som at rette en Mur op eller en Skorsten, dér slog Anders Pedersens Evner godt nok til; men ud herover vovede han sig ikke paa egen Haand.

Sammen med Gaarden overtog Godsejer Holm en ældre

Hjulmand, der besørgede Reparationsarbejdet af alt Gaardens Vogntøj og Træredskaber. Blandt disse var nogle gamle Trægrebe og Træskovle, de sidste møjsommeligt udsavet af en Bøgeplanke, tunge og uhandelige; en Staalgreb eller Staalskovl kendtes dengang ikke, i hvert Fald ikke til Brug i Staldene. Til Grøftegravning maa der vist have været Jern- eller Staalværktøj i Brug. Høtyvene fra denne Tid var tunge og haandsmedede med tilsvarende tunge og klodsede Fyrretræsskafter, og der var stor Henrykkelse, da de lette engelske Staalhøtyve med lette, runde Asketræs-Stager fremkom i Slutningen af Treserne.

Et aarligt tilbagevendende Arbejde var Vedligeholdelsen af de udstrakte Straatage, der forberedtes ved, at to Mand hele Vinteren igennem med Plejl tilberedte den dertil fornødne Langhalm, dels af Rug og dels af Hvede.

Hvad Holm i disse første Aar, og i Grunden gennem hele sin Landmandstid, havde sin Opmærksomhed fæstet paa, var Forøgelsen af Jordens Gødningskraft. Han var klar over tidligere end de fleste Landmænd, at der til Trods for Mergling dog ved den ret ensidige Kornavl og samtidig utilstrækkelige og lidet indholdsrige Gødning paa Grund af den tarveligt fodrede Besætning, igennem Aar var drevet stærk Rovbrug af Jordens naturlige Kræfter, og søgte derfor, hvor han kunde, at raade Bod herpaa og benyttede enhver Lejlighed, der bød sig, til at komme i Besiddelse af Gødningsstoffer. En god Lejlighed hertil frembød sig fra de mange Drankstalde i Kalundborg, og Vinteren igennem hentedes der daglig Gødning herfra. Denne halmfri, ret flydende Gødning passede særdeles godt sammen med Gaardens tørre Faaregødning. Ogsaa andre Kilder benyttedes; der blev i Slutningen af Halvtredserne drevet et ret betydeligt Fiskeri langs med »Mulen« (Tangen ud til Vrøj), og da der kun var ringe Afsætning, købte Holm, hvad der ikke kunde afsættes af Sild og Hornfisk, stundom flere Læs om Ugen, og Prisen var en Specie for alt, hvad to Heste kunde trække op fra Stranden. Fisken blev lagt i

Tørvejord, og naar den var forraadnet og omstukket, benyttedes den som Gødning. Tørvejorden havde en forbavsende Evne til at binde Ammoniakudviklingen. Endogsaa Rejer blev benyttet paa denne Maade. Holm havde foræret en driftig Saltbækfisker, Hans Madsen, et Par Rejeruser, som Fiskeren muligvis supplerede og anbragte i Strømløbet mellem Mulen og Øen Lillevrøj, og fangede her saadanne Masser af Rejer, at der ikke var Tale om at afsætte dem. Den lille hjulbenede Hans Madsen med store Messing-Øreringe i Ørene kom saa sveddryppende forbi Lerchenfeldt med sin Bør fuld af Rejer, paa Vej til Kalundborg. Hans overskydende Fangst blev da købt for 3 Mark Tønden; de blev som Fisken lagt op i Tørvejorden. En strandet, mægtig Næbhval, som samme Hans Madsen havde fundet og flænset Spækket af, endte ogsaa samme Sted; inden den kom saa vidt, lugtede den nederdrægtigt, men Holm trøstede dem, der passerede den og beklagede sig over Lugten, at det havde intet at betyde, det var kun de kemiske Stoffer, der var ved at blive ordnet paa en mindre behagelig Maade. Paa denne Tid hændte det, at Firmaet Jacob Holm & Sønner ikke kunde sælge et Parti Rapskager. Godsejer Holm fragtede en Jagt og fik Kagerne herned, hvor de som de øvrige Gødningselementer opblandedes med fugtig Tørvejord. Adgang til fabriksmæssig fremstillet Kunstgødning kendte man vist ikke dengang. I nvert Fald havde Etatsraad Tesdorpf indrettet en til eget Brug afpasset lille Fabrik til Behandling af Ben og Benmel, og Sønnen, Frederik, fortalte ved et Besøg paa Lerchenfeldt, at han og hans Broder lavede sig en lille Forretning ved at rapse Ben af Benbeholderen og sælge dem til Faderen. Holms Opfattelse af Nødvendigheden af at holde Jorden skadesløs for, hvad man gennem Aarene berøvede den, stammede væsentlig fra Læsning af tyske og engelske Værker, der behandlede disse Spørgsmaal. Holm og Tesdorpf var vistnok de første praktiske Landmænd her til Lands, som forstod Betydningen af denne Sag,

og den vedblev at være den bærende Idé gennem hele Holms Virksomhed, og mangen en Lanse har han brudt, særlig i de første Aar han var paa Lerchenfeldt, med ældre Forpagtere og Godsejere, der udtrykte deres dybe Foragt for dette Pulver, man saadan dryssede ud med Fingrene. Det var først i Halvfjerdserne, at Brugen af Superfosfat blev nogenlunde almindelig. Han havde tidligt Øje for Vigtigheden af, at de falbudte Gødninger havde det Indhold, de angav. Til Sikring heraf fik han oprettet en Forening til Indkøb af Kunstgødning, omfattende Holbæk Amt, som han i en Aarrække var Formand for, og som ganske sikkert blev Forbillede for mange senere oprettede Foreninger. I Begyndelsen var Hovedomsætningen i disse Foreninger fosforsur Kalk og Superfosfat, efterhaanden kom kvælstofholdige Gødninger, navnlig Chilesalpeter og nogle Kaligødninger, til.

Men tilbage til Aarene sidst i Halvtredserne. Foruden de omtalte Grundforbedringer, Dræning og Rensning af Jorden samt Reparation af Bygninger, spekulerede Holm paa, om der ikke af det store Tørveareal, Tranemosen, der hørte til Gaarden, kunde skabes en lille Industri af Tørv til Salg. Hvorfra han havde Idéen, vides ikke, men nok er det, i Slutningen af Halvtredserne indforskrev han fra Lippe Detmold 8—10 tyske Arbejdere, der kendte til Tørvefabrikation. Til Opbevaring af Tørvene blev rejst to Skure, et paa hver Side af Landevejen, der fører over Mosen, og her i Nærheden blev i en lang Grav Tørvejorden opgravet, æltet med Benene og oplagt i et 10—12 Tommer tykt Lag i Nærheden af Graven. Naar Massen var stivnet saa meget, at den kunde bære en Mand, der havde nogle Brædtstumper bundet paa Fødderne, blev den udlagte Tørvemasse presset sammen ved Mandens Vægt og derefter med en dertil indrettet Tørvespade skaaret eller ridset i 4 Tommers Kvadrater, saa det færdige Produkt fik omtrent samme Form som Nutidens Briketter. Saa snart det lod sig gøre, blev Tørvene eftertørret i de sæd-

vanlige Tørveskure, for saa senere at samles i de ovenfor nævnte Skure. Det blev et udmærket Produkt, men det viste sig hurtigt, at noget økonomisk Udbytte kunne ikke udvindes ad denne Vej, og Forsøget blev kun gentaget i to Somre og efterlod ikke andre Spor end to dybe, aflange Grave, der siden, da Tanken om Opdyrkning af den store Eng blev realiseret, afgav en god Plads for de mange Tuer, hvoraf Mosen var opfyldt; desuden noget specielt Værktøj, som Tyskerne havde efterladt sig, bl. a. Brædderne, hvormed Tørvemassen traadtes sammen, og som senere blev taget i Brug, naar Lergulvene i den gamle Lade skulde omlægges; og endelig den hjerteformede Tørvespade, som senere blev benyttet til ved Udkørsel af Gødning at afskære Bænke i Møddingen, hvorved Læsningen lettedes.

I Begyndelsen af Treserne faldt Prisen stærkt paa den spanske fine Uld, idet Australien og Argentina sendte store Masser Uld til Europa. Samtidig var Mejeridrift indført paa mange større Gaarde, særlig med Smørproduktion for Øje. Hyppigt var det holstenske Mejeriforpagtere, der omkring paa Gaardene forestod denne Bedrift. Tvunget af disse Forhold maatte Holm tage under Overvejelse at lægge Driften om, afskaffe Faarene og tage fat paa Mejeribrug. I 1862 eller 63 blev den ene Halvdel af Faarene realiseret og erstattet med 50 Stkr. Malkekøer, der blev indkøbt paa Samsø. I Sommerens Løb blev den vestlige Ende af det tidligere Faarehus ud mod Landevejen indrettet til Kvægstald. Rumforholdene til dette Brug var ikke gode, Bygningen var lav og smal, men man kunde hjælpe sig med den, som den var. Det fornødne Tømmer til Baasene blev hugget i den til Gaarden hørende Lund, da det jo gjaldt om at slippe saa billigt som muligt over Forandringerne. I det daværende Bryggers blev der indlagt en mindre Dampkedel. Saa længe Gaarden havde helt Faarehold, blev Behandlingen af Mælken varetaget af Husholdersken med Hjælp af en saakaldt Bryggerspige.

Husvæsen og Mejeri maatte fra nu af holdes adskilte, og den daværende Husholderske, Christine Jørgensen, overtog Mejerivæsenet. Denne nye Gren af Virksomheden interesserede Holm i høj Grad, og her kom hans Kundskaber som forhenværende Apoteker ham paa mange Maader til Nytte. Smertefrit foregik denne Driftforandring ikke; det var derfor klogt, at Forandringen foregik i to Tempi. Der var nye Erfaringer at gøre, direkte Udgifter havde den ogsaa medført, og dertil kom det Uheld, at omtrent hele Besætningen kastede Kalve det første Aar, smitsom Kalvekastning rimeligvis, hvad i og for sig ikke var saa mærkeligt i en saadan sammenkøbt Besætning. De Lærepenge, han her maatte betale, medførte, at han, da han 1867 gjorde Skridtet fuldt ud ved at afskaffe Faarebesætningen, indkøbte slesvigske Køer efter Godsejer Lawaetz's Raad. De opstaldedes den første Vinter paa Brændemosegaard, græssede den følgende Sommer paa Strandengen dernede og gik som drægtige Kvier ved Indbindingstid ind i Besætningen paa Hovedgaarden. Disse fra Slesvig indkøbte Dyr kom efterhaanden til at danne Grundstammen i Malkebesætningen, og denne Metode fortsattes i en Aarrække, indtil man efterhaanden ved Selvtillæg kunde rekruttere Besætningen. Helt uden Risiko var denne Trafik dog ikke, idet der kort efter Ankomsten af en saadan Flok udbrød Mund- og Klovsyge i Flokken paa Brændemose; men dengang tog man ikke Affæren saa højtideligt som nu om Dage. Om der fandt nogen Afspærring Sted, huskes ikke, men der fandt ikke noget Udbrud Sted noget andet Sted, og Lerchenfeldt har ikke været hjemsøgt af denne Svøbe før 1928—29.

En Hjælp til at komme over de Udgifter, som Driftsforandringen fra Faar til Køer førte med sig, fandt Holm ved i nogle Aar at slaa ind paa Dyrkning af Raps, vistnok efter Opfordring af hans Halvbroder, der drev en efter Datidens Forhold betydelig Oliemølle i København. Forsøget lykkedes særdeles godt, navnlig det første Aar. Det

var Aarets Brakmark, Kulbykrogen, 36 Tdr. Land stor, der i Efteraaret 1863 blev tilsaaet. Allerede fra Efteraaret voksede Afgrøden stærkt til, overvintrede udmærket og frembød, da den i Maj stod i fuldt Flor et prægtigt Skue. Raps var dengang noget nyt der paa Egnen og vakte derfor almindelig Beundring. Spørgsmaalet om, hvad den kunde give, kom ogsaa paa Tale, og Holm gav sin Kone Løfte om, at hvis der naaedes 16 Fold, skulde hun have en Silkekjole. Der blev 18 Fold. Ved Bjærgningen af Afgrøden var der nogle Vanskeligheder. Høstningen maatte ske med Haand og Rapskniv og krævede derfor et ret stort Antal Mennesker, men med Datidens smaa Lønninger kom man over det Punkt. Værre var det med Tærskningen. De store, selvrensende, transportable Tærskemaskiner kendte man ikke dengang, og de almindelige i Brug værende var ganske uegnet dertil. Tærskningen maatte derfor foregaa med Plejl ude paa Marken, men hertil krævedes atter et passende tæt Underlag, og der blev fra Firmaet Jacob Holm & Sønners Sejlfabrik købt et stort Sejldugs-Sejl, der kostede adskillige Hundrede Kroner. Herpaa foregik saa Tærskningen, og begunstiget af Vejret var den til Side i god Tid inden den egentlige Sædhøst. Opmuntret af det gode Resultat baade med Hensyn til Udbytte i Fold og Penge gentog Holm Forsøget Aaret efter. Aarets Brakmark blev atter besaaet, og om Foraaret saa Afgrøden særdeles lovende ud; men saa indtraf midt i Maj, just som Rapsmarken stod i fuldt Flor, en voldsom Storm, der i ikke ringe Grad beskadigede navnlig Topblomsterne, saa Høstudbyttet blev, om end helt godt, dog ikke saa straalende som Aaret forud. Man siger: alle gode Gange er tre; det slog dog ikke til her for Rapsens Vedkommende, thi de to Aars Avl af Raps havde begunstiget Udviklingen af flere af Rapsens Fjender inden for Insektverdenen, og Besaaningen i Eftersommeren 1867 blev fuldkommen ædt bort af Jordlopper; der var da ikke andet at gøre end at omploje

Marken og besaa den med Hvede. Men her var Holm heldig. Uheldet med Rapsen resulterede i, at han det følgende Aar fik to Hvedemarker. Prisen paa Hvede var det Aar god, hvorimod Prisen paa Raps af en eller anden Grund var faldet betydeligt, saa der i dette enkelte Tilfælde var Grund til at takke Jordlopperne for deres Assistance. Dermed endte Rapsdyrkningens Saga paa Lerchenfeldt, og Tanker og Kræfter samlede sig om nye Opgaver.

Godsejer Holms indvundne Erfaringer paa Mejerivæsenets Omraade havde nu fæstnet sig saaledes, at han i Foraaret 1867 besluttede sig til at skille sig af med den sidste Rest af Faarene og helt gaa over til Mejeridrift. En Handelsmand aftog i Løbet af Foraaret Restpartiet. Forandringen medførte naturligvis en hel Del Byggeri baade i Retning af udvidet Staldplads i det nu tomme Faarehus, men ogsaa en betydelig Udvidelse af de til Mælkens Behandling nødvendige Lokaler, der efter Datidens System, det holstenske, krævede betydelig Plads, idet Mælken skulde henstaa i 1 a 2 Døgn efter Aarstiden for at afsætte sin Fløde, opsiet i flade Kar. For at skaffe den hertil fornødne Plads blev der i den gamle Bindingsværksbygning i Fortsættelse af den eksisterende Mælkekælder udgravet en ny. Loftet blev gibset, saa der her fremkom et helt anstændigt Lokale, godt egnet til at opsi Mælken i. Om Sommeren var dette Lokale godt beskyttet mod Solen af de to udenfor staaende store Lindetræer. De øvrige til et større Mejeribrug nødvendige Lokaler blev indrettet i den østlige Ende af Mellembygningen, kun adskilt fra Mælkekælderen ved Gennemkørselsporten. Intet af det var ideelt, men dog brugeligt, og der blev i en lang Aarrække produceret fint Smør og Ost.

Det egentlige holstenske System med de mange grønmalede og indvendig mønjemalede Træbøtter, som ellers i store Stabler plejede at ses uden for ethvert større Mejeri, fandt aldrig Indpas paa Lerchenfeldt. Paa et tidligt Tidspunkt var Holm kommet i Forbindelse med den senere for

Mejeriv æsenet saa bekendte Mand, den daværende cand. polyt. Segelcke, der henledte hans Opmærksomhed paa, at man var begyndt at opsi Mælken paa en ny Maade, i de saakaldte destinonske Metalfade, ca. 3 Alen lange, 1 Alen brede, 4 Tommer høje og i den ene Ende med skraanende Bund. De var af Støbejern og indvendigt emailleret og derfor meget lette at holde rene. I den bageste Ende var indstøbt en Hank, hvori en lille Dunkraft kunde gribe ind og løfte Fadet, naar Skumningen skulde foregaa. Denne foretoges med et dertil indrettet Apparat, et lodret stillet Brædt, der paa et Par smaa Hjul, som løb paa Kanten af Jernfadet, ved en lang Stage kunde trækkes hen over Fadet og derved trække Flødelaget ud over Fadets forreste Kant, hvor det opfangedes i en Rende. Disse ret store Jernfade var opstillet paa pænt tilhøvlede Tømmerbukke paa en Alens Højde, og navnlig om Sommeren, naar Mælkemængden var størst og alle Fade fyldte, frembød dette System et virkeligt smukt Skue.

Hovedvægten i Datidens Mejeridrift var afgjort lagt paa Smørproduktionen. I alt væsentligt foregik den paa samme Maade som nu; man syrnede Fløden og kærnede den; men mange af de Hjælpemidler, man nu om Dage har til at sikre sig, at Produktet bliver ens, den ene Dag som den anden, kendte man ikke dengang. Termometer brugte man ikke, det sad i den dygtige holstenske Mejerskes Pegefinger; med den bestemte hun Varmegraden, Fløden skulde have, naar den hensattes til Syrning, og naar den skulde kærnes, og Mælkens Varme, naar der skulde laves Ost. Ensartet, flydende Smørfarve kendte man ikke, lige saa lidt som ensartet Osteløbe; endelig var rene Bakteriekulturer til Fornyelse af Syre til Flødetønden samt Pasteurisering af Fløden Ting, som langt senere Tider har frembragt. Skulde Produktet derfor fremkomme med nogenlunde Ensartethed, krævedes der ikke ringe Agtpaagivenhed fra vedkommendes Side, der ledede Mejeriarbejdet. Segelcke gjorde Holm opmærksom paa,

hvilken Hjælp et Termometer er i den daglige Drift, og meget langt tilbage var dette nyttige Instrument i Brug paa Lerchenfeldt. Afsavnet af flydende, ensartet Smørfarve, der nu tilsættes Fløden før Kærningen, medførte, at Farvningen maatte foregaa af det nykærnede Smør. Da Æltemaskiner endnu ikke var opfundet, foregik al Æltning med Haanden, og hertil udkrævedes ikke ringe Paapasselighed ikke alene med Farvningen, der skete skønsmæssigt ved Tilsætning af et i Smør udkogt Farvestof, Orleans, men ogsaa ved den senere Æltning, at Smørret ikke blev overarbejdet og fedtet, medens man samtidig maatte passe paa at faa den fornødne Lage fjernet.

Som Regel var en Dags Kærning, særligt om Vinteren, ikke tilstrækkelig til at fylde en Fustage-Drittel. Hver enkelt Dags Produktion blev derfor i en samlet Klump henlagt i et Kar med Saltlage og saa et Par Gange om Ugen sammenæltet, saa Farven i hver Fustage blev ensartet.

Naar man skulde indrette sig fra nyt, er der næppe Tvivl om, at det her omtalte destinonske System frembød væsentlige Fordele fremfor det holstenske, men det delte en Mangel med dette, at i varme Somre taalte Mælken ikke at henstaa, til Flødeafsætningen var fuldkommen, uden at Mælken blev sur og dermed uskikket til Ostelavning. Som Følge heraf blev Arbejdet i Mejeriet fordoblet, idet den opsiede Aftenmælk ikke taalte at henstaa mere end 24 Timer og derfor i varmt Vejr maatte behandles om Natten. Dette Nattearbejde pinte Holm, og da han gennem Professor Segelcke var blevet bekendt med, at man oppe i Sverige hos en svensk Godsejer Schwartz havde indført et System med Afkøling af Mælken med Vand og Is, rejste han derop og kom tilbage ovenud begejstret over, hvad han havde set. Systemet gik ud paa ved stærk og hurtig Afkøling at faa Mælken til at afgive sin Fløde; Mælken opsiedes i det Øjemed i

alenhøje Metalbeholdere, der nedsattes i isafkølet Vand, og det viste sig, at Fedtkuglerne trods Mælkelagets Højde let naaede op til Overfladen. Paa Holms Spørgsmaal herom svarede Schwartz, at »om mjölken stod så höjt som kyrketårnet, så skulde grädden nog komma överst«; og da Holm ved sit første Møde med Lawaetz paa Kalundborg Ladegaard begejstret gentog, hvad han havde set i Sverige, med de samme Ord som Schwartz, gled der et mildt, men dog noget skeptisk Smil over Lawaetzs Ansigt.

I én Henseende medførte Overgangen til det nye System ingen store Vanskeligheder; de nye Mælkebeholdere, lavet af fortinnet Jernplade, rummede ca. 80 Pd. Mælk og var ingen uoverkommelig Bekostning, heller ikke den Kasse til Vand og Is, Mælken skulde hensættes i. Men en Forskel var der paa Sverige og Danmark. I Sverige havde man let og sikker Adgang til hvert Aar at skaffe sig god fast Blokis og havde desuden et fortrinligt Middel til Opbevaring af den i fri Luft, idet man havde let Adgang til Savsmuld i ubegrænset Mængde. Hernede kunde det hænde, at Isen svigtede eller i hvert Fald ikke opnaaede saa stor en Tykkelse, at den kunde oplægges i fri Luft, dækket med Tørvejord; der skulde store Mængder til, og hændte det saa, at Beholdningen hen i Juli slap op, var man ilde stedt, naar der ikke som paa Lerchenfeldt fandtes rindende Vand umiddelbart ved Gaarden, idet der i en af Gaardens Marker op mod Ladegaardens Marker ligger en Kilde. For at kunne afkøle Mælken, naar Isen slap op, byggedes nu et meget primitivt Hus over denne Kilde; et Bassin blev indrettet, hvor Vandet stadig strømmede igennem og paa den Maade ret hurtigt afkølede Mælken; men det medførte den Ulempe, at Mælken stadig Morgen og Aften skulde transporteres til og fra Bassinet. Disse Ture, navnlig om Efteraaret i Mulm og Mørke, var alt andet end behagelige, og derfor var der stor Glæde, naar den første Sne eller Frost viste sig, saa man atter havde Afkølingsmateriale hjemme paa Gaarden og slap for den besværlige Transport frem og tilbage.

Den her omtalte Udvikling inden for Mejeriv æsenet fandt Sted i Aarene fra 1867 til ind i 1870'erne. Afskaffelsen af Faarene medførte for Jordbrugets Vedkommende forskellige Overvejelser, der i første Række samlede sig om at bringe det ret store Moseareal under saadan Kultur, at det ogsaa kunde faa Betydning for Ernæringen af Kobesætningen. Hidtil havde den største Del (ca. 60—70 Tdr. Land) henligget som Tuemose om Vinteren og mere eller mindre oversvømmet. Her fandt Faarene en Del af Sommeren en tarvelig Ernæring, men nu blev der med Kraft taget fat paa Afgrøftning og Opdyrkning af Arealet; de store Tuer blev afskaaret, gamle Tørvegrave fyldt og jævnet, hvortil de afskaarne Tuer tillige med Fylden fra Grøfterne afgav det fornødne Materiale, hvorefter der blev paakørt et rigeligt Lag Mergel, som heldigvis fandtes i umiddelbar Nærhed af det paagældende Areal. Naar det her anførte Kultiveringsarbejde overhovedet kunde lade sig udføre, var det betinget af en forudgaaende Regulering og Uddybning af et mindre, offentligt Vandløb, den saakaldte Tranemosegrøft. Hermed fortsattes hver Forsommer tre a fire Aar, og Resultatet blev en virkelig god Eng, der ved Tilskud af Kunstgødning, navnlig Fosforsyregødning, igennem Aarene i væsentlig Grad har bidraget til Besætningens Ernæring.

I Foraaret 1867, den 13. Maj, oplevede Gaarden en Snestorm, hvis Mage ikke var set saa sent paa Foraaret, og der faldt saa meget Sne, at Gaardens Mandskab maatte ud og rydde Vejene. Kreaturerne var sat paa Græs og maatte selvsagt atter paa Stald, og hvad værre var, Væggene i den østlige Del af Faareskuret, der nu skulde laves om til Kostald, var revet ned og hele Huset kun afstivet, mens der blev sat nye Grundsten til Egestolperne under; saa det stod paa svage Fødder og kunde let være ramlet sammen; heldigvis holdt det. Derimod styrtede en mægtig Storkerede ned med hele sit Indhold af halvrugede Æg. — Sommeren 1868 var til Gengæld noget af det tørreste;

det blev bogstavelig talt et Uaar; der faldt, saavidt det huskes, ikke blødende Regn fra Saatid til Høst, Byggen havde paa god Jord ondt ved at skride, og paa Bakkerne var Straaet ikke over en Fod højt. Høsten var allerede tilendebragt 8. August, et talende Vidnesbyrd om, at den var nem at komme til Rette med. Hvordan Foderbeholdningen har kunnet række til, er ret uforstaaeligt, men der har muligvis været nogen Reserve af gammel Halm, som er kommet i Betragtning.

I Slutningen af Treserne begyndte Godsejer Holm at omgaas med Tanker om Byggeforetagender. Det havde længe været følt som en Gêne, at Laden rummede saa lidt af Kornhøsten. Tækningen af de mange Stakke om Efteraaret samt den senere Indflytning i Laden i Løbet af Vinteren var baade tidsspildende og besværlig, og hertil kom, at det var vanskeligt at levere Kvalitetsvare af Sæd, der havde været opbevaret i Stakke, ligesom disse ofte kunde være slemt hærgede af Utøj, især naar det trak ud til hen paa Foraaret, inden de sidste Stakke, der gerne var Havre eller Hvede, blev flyttet ind. Medbestemmende var muligvis ogsaa Trangen til at forbedre Mejerilokalerne, der ikke lod sig indrette paa den gamle Plads, og Overvejelserne gik ud paa at opføre en ny Lade paa den gamle Stakhaves Plads, og dèr hvor den gamle Lade stod at rejse en ny Mejeribygning. I Efteraaret 1869 ogVinteren 1870 blev der taget fat paa Forberedelserne. Der var indledet Forhandlinger med Arkitekt K. Borring om Opførelsen, og det bestemtes, at Bygningen skulde støbes af Beton, en Byggemaade, der særligt til Udbygninger var ved at trænge frem, især hvor de lokale Forhold frembød let Adgang til Singels, Paksten og Grus, og Adgangen til disse Materialer var her forholdsvis let. Saa snart Efteraarspløjningen var til Side, blev hver anden Dag 8 Vogne sendt til Stranden ved Saltbæk; da der skulde køres to Læs, var det for meget at byde Hestene denne Tur hver Dag; i Vinterens Løb lykkedes det at faa samlet den allervæsentligste Del

Godsejer, Etatsraad Emil Holm.

af det nødvendige Materiale. Paksten var der nok af i Gaardens Mergelgrave, ligesom den store Grusgrav paa Gaardens Mark var let tilgængelig. I Forsommeren foregik Opførelsen, og man naaede at faa den færdig saa betids, at den kunde modtage Aarets Høst. I den vestlige Ende ud mod Landevejen var indbygget et 4 Lofts Magasin, og umiddelbart hertil installeredes Tærskemaskine og Kværne. Drivkraften hertil toges fra en Dampmaskine, der var anbragt i et lille Hus Nord for Ladebygningen; dette var en temmelig uheldig og upraktisk Anordning, der medførte, at Sæden skulde befordres fra de forskellige Afdelinger i Laden hen til Tærskemaskinen, og denne Ordning blev kun opretholdt nogle faa Aar og erstattedes derefter med et transportabelt, engelsk, selvrende Tærskeværk.

Laden som den staar den Dag i Dag er et pænt anseeligt Hus, men skulde den opføres nu om Dage, vilde man nok have forhøjet Murene og gjort Tagrummet lavere og derved sluppet for den uhyre sydlige Tagflade, der har beredt store Vanskeligheder med Hensyn til Vedligeholdelsen gennem Aarene. Ligeledes var Ventilationen af de store Kornmagasiner meget mangelfuld; det gjaldt om at bevare det stilfulde Ydre, men det skete i høj Grad paa Bekostning af, hvad praktisk Brug krævede. I Forhold til sin Størrelse, 100 Alen lang, 30 Alen dyb, med et 4 Lofters Magasin i den ene Ende, var Prisen 12 eller 14000 Rd. vistnok ikke dyr. I Foraaret 1871 blev den

gamle Lade nedrevet, og paa dens Tomt blev den nuværende østlige Fløj sammenbygget med Stuehuset og indrettet til Mejerilokaler og forskelligt andet.

Tømmeret til denne Bygning blev i alt væsentligt taget af den nedrevne gamle Lade, og Arbejdet udført af stedlige Haandværkere. Den gamle Lade havde rummet en saa stor Mængde Tømmer, at der foruden det fornødne til Mejeribygningen blev saa meget tilovers, at der kunde opføres et ret stort Bindingsværkshus indrettet til Vognporte og Maskinhus.

Fra dette Tidspunkt og til o. 1875 skete der ikke væsentlige Forandringer i Driften paa Lerchenfeldt.